

רשימות חוברת כה

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת ויחי, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו, ע"ד "התייסדות חברה-קדישא" (שע"י אגודת חסידי חב"ד בארה"ב) "ה' מנחם-אב תש"ב" — ששייך למ"ש בפרשתנו (מז, כט ובפרש"י) "ועשית עמדי חסד ואמת", "חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת".

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

עש"ק פ' ויחי, ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

התיסדות ח"ק. ה' מנ"א תש"ב.

תכנית

אחת מהחברות היותר קדומות בבנ"י. ונק' בב' שמות: ח"ק [ופי] אף שנוגע בממון ויש מקום לחשוד. אוצר ישראל מס' תולדות אסתר] או חס"ש"א. והוא עפמ"ש במ"ר ויחי פצ"ו שחסד שגומלים עם המתים הוא חש"א.

וי"ל דאמת אמר אל יברא מפני שהאדם מלא שקרים (ב"ר פ"ח) אף שעושה חסד, כי גם החסד אינו ש"א. ולכן דוקא במיתת אדם ניכר ששייך למדת אמת ולא תאמר שמת כרצון וטענת מדת האמת.

והנה בפעם הא' ענין של עבודת ח"ק מצינו כבר במיתה הראשונה שהי' בעולם — קין והבל. ואיתא יל"ש על אתר שאדם ועזרו בכו ולא ידעו מה לעשות עד שעורב שמת חברו הראה להם ענין הקבורה בארץ. ולהבין כל הפרטים בזה: ענין המיתה נעשה טבע בעולם אחרי חטא עה"ד — י"ל ירידה לק"נ. תערובות טו"ר אבל לא גקה"ט רע בפ"ע — בגשמיות מפני אפיסת הכחות ברוחניות כדי שיהי' קץ וכליון הרע. אבל בד"א במיתה טבעית, אבל כשקם קין על הבל ויהרגהו — מיתה ע"י בחירה, ירידה לגקה"ט. כפי' כ"ק אד"ש בד"ה הנה אני פותח את קברותיכם — הקוה"ק ניסן תש"ב — חלק הרע שבאדם הורג לגמרי את הטוב. צדיק ורשע — קין והבל. אזי אדם וחיה בוכים וא"י מה לעשות ואיך לתקן ירידה זו. וההוראה באה דוקא ע"י עורב שהוא אכזרי וכדרז"ל (כתובות . לקו"ת ויקרא לז ג. וביל"ש כ' כפירש"י שם), לפי ערך הירידה שאינה בהדרגה. וגם בקדושה שת"ח הם שחורות כעורב (עירובין כא) צמצום הגבלה ומדידה תשובת המשקל הרי ירידה שלא בערך דורשת עלי' בלי הגבלה. ולהעיר מאגה"ק ס"י וסי"ג.

והנה מעבודות הראשונות דח"ק הוא פתיחת הקבר. וי"ל, ע"ד מרז"ל בפתיחתא דאיכ"ר אילו זכיתם הייתם אומרים איכה אשא כו' איכה ישבה בדד, שתקותנו צ"ל חזקה שנזכה לפתיחת הקבר דל' רז"ל, דקאי אלידת ולד שזמן הגאולה נמשל ללידה וגלות לעבור. ופולגתא אם אפשר לפתה"ק בלי דם (כריתות י' ע"א. נדה כא. ועוד). ובכל אופן בזמן ההוה דכבר נשפכו נהרי נחלי דם לכ"ע אפשר לפתה"ק הגאולה. והוא ע"י שהנני פותח את קברותיכם שפי' כ"ק אד"ש (שם) שהוא הסרת העלם

הגשם והחומר, ואז יבוא במהרה זמן שהנני פותח את קברותיכם כפשוטו דהיינו תחה"מ, שהקדמה לזה הוא לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה ע"י מ"צ.

חלק של"נ.

ואינו מעובד

(סנה' מו:) רמז לקבורה מה"ת שנא' כי קבור תקברנו. והוא נאמר בהרוגי ב"ד. ולכאורה אינו מובן דהא זהו סוף כל אדם וכמאמר דוד (ש"ב יב' כג') אני הולך אליו ובברכות (יז') סוף אדם למיתה .. והכל למיתה הם עומדים. וברמב"ם (אבל פי"ב ה"א) שהקבורה היא מצוה ומנאה בסה"מ רלא' בחשבון מ"ע. והכתוב כתבה בהרוגי ב"ד שהם מיעוטא דמיעוטא, עד שארז"ל (מכות ז') סנה' ההורגת א' בשבוע — ולראב"ע בע' שנה — נק' חובלנית.

אלא דרמזו רמז בזה שענין המיתה והקבורה הוא אחד עם מיתת ב"ד. דהנה התורה היא תו"ח, גם חלק העונשין שבה. ולא רק מלקות שענינם ונקלה אחיך כשלקה ה"ה כאחיך (מכות כג'), אלא גם מיתות ב"ד ארז"ל (סנה' מג:) ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור בעוה"ב. ואמרו (שם) שהנידון למיתה אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי — עי' לקו"ת החלצו ס"ב וביאורו ס"ב — וזהו עומק רמז רז"ל ע"פ ואהבת לרעך כמוך שארע"ק (ב"ר ספכ"ד. ירוש' נדרים פ"ט ה"ד) זה כלל גדול בתורה. ומכתוב זה למדו ג"כ ברור לו מיתה יפה (סנה') אף שחייבי מיתות ב"ד אינם רעך בתומ"צ, ובכ"ז בענין המיתה שע"ז יבוא לכפרת עונותיו קאי במצות ואהבת.

וזהו ג"כ מיתת וקבורת כל אדם שהם בסיבת וכפרה על חטא עה"ד, שהי' בהסתת הנחש ונענש בעפר תאכל כל ימי חיך. וגם לאדם נאמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב, אבל העיקר בזה הוא כפרה כי התורה היא תו"ח.

והנה בסנה' ( ) דהמיתה וקבורה יחדיו הם כפרה. ומצינו גודל ערך ענין הקבורה במקום הראוי שלמרות חומר ענין טלטול המת ( ) התירו חז"ל כדי לקבורו בקברי אבותיו. ואמרו (סנה') שאלישע החי' רשע, רק שלא יהי' קבור אצלו, שהרי רק על רגליו עמד אבל לביתו לא הלך (סנה').

והנה איתא (בששה"ק תרע"ב קפט') דהבעש"ט אמר דיכול לעלות בסערה השמים אלא דרוצה לעבור ענין דאל עפר תשוב.

ואואפ"ל: האדם גופו נברא דומם משא"כ שאר הנבראים דבקומתן נבראו. ואחד הטעמים דהגבוה ביותר יכול לירד דוקא בהמטה יותר — תו"א ותו"ח פ' בראשית — והנה לכאורה צ"ע שהרי מלבד אדה"ר, הרי כאו"א נברא גופו באופן שבפקידת הטיפה כבר יש בו נשמה (סנה' צא:), ועכצ"ל שמספקת ההכנה שנעשית ע"י אדה"ר ושבהעלם ישנה בכאו"א. והנה כ"ז מספיק לענין תומ"צ, ובכלל בזמן דעתה, דהחשך יכסה ארץ, העלם והסתר. אבל לע"ל שיהי' קץ שם לחשך ולא יכנף עוד ואין העלם, הרי גם ההכנה לזה צ"ל בגילוי ופועל ולא רק בכח. ולזה צ"ל אל עפר תשוב, בפו"מ דומם, עד שגם צדיקים שבים לעפרם שעה א' עכ"פ (שבת קנב:) קודם תחה"מ, כדי שיוכל אח"כ להיות בהם גילוי אור דתחה"מ. וצ"ע באלו שנכנסו חיים לג"ע ( ).

עוד בענין ח"ק. מכ' אדנ"ע בסוף קובץ מכ' א'.

(סוטה פ"ק) הק' קובר מתים אף אתה קבור מתים שנא' ויקבור אותו בגיא.

וי"ל: במדבר לא הי' צריכים כ"כ לענין ח"ק, דכל אותן לט' שנה הי' חופרים להם קברים בעצמם כדאיתא (תענית ב"ב). וקודם שנכנסו לארץ סדר מסודר בעולם המעשה הראה הק' הכנה ואופן מה הוא קובר כו'.

(שם) תורה תחילתה גמ"ח ויעש להם כתנות עור וסופה גמ"ח ויקבור אותו גו'.

וי"ל: כשנברא האדם ויניחחו לעבדה ולשמרה, בתור שלוחו ועבדו של הק', מגיע לו כל הצטרותו בדין. אבל כשעבר על הציווי, מקבל רק בתורת גמ"ח. גם אלו הרחוקים מצדקה ( ) הוא רק שבענין הגמ"ח גופא יש חילוקים: אם גמ"ח שבגמ"ח או שבהנהגה דגמ"ח מגיע לו ע"פ דין.

וזהו שהתחלת הנהגת הגמ"ח מתחיל תיכף אחר חטא עה"ד, עד יומו האחרון. וזהו תורה — הוראה בחיים — תחלתה גמ"ח כו'.

התייסדות חברה־קדישא שע"י אגודת חסידי חב"ד בארה"ב.

ה' מנחם־אב * תש"ב.

תכנית

א. חברה זו שמייסדים עתה כאן היא אחת מהחברות היותר קדומות בבנ"י.¹

ונקראת בב' שמות: "חברה־קדישא" [ופירושו, שקדושים הם, אף שהו"ע שנוגע בממון, שנוטלים ממון עבור הקבורה, ויש מקום לחשוד שנוטלים ממון שלא כדין (אוצר ישראל² מספר תולדות אסתר)] או "חסד של אמת", והוא עפמ"ש במדרש רבה ויחי פצ"ו³ (בפירוש הפסוק⁴ "ועשית עמדי חסד ואמת") שחסד שגומלים עם המתים הוא חסד של אמת.

ויש לומר הטעם הפנימי לכך שהחסד שגומלים עם המתים הוא חסד של אמת — נוסף על הטעם הפשוט שאז "אינו מצפה לתשלום גמול"⁵:

דהנה, קודם בריאת האדם נחלקו חסד ואמת, חסד אמר יברא האדם שהוא גומל חסדים, ואמת אמר אל יברא מפני שהאדם מלא שקרים (ב"ר פ"ח⁶) — אף שעושה חסד (כדברי מדת החסד "שהוא גומל חסדים"), כי, גם החסד אינו של אמת.

ולכן, דוקא בהחסד שעושים במיתת אדם ניכר שהחסד שייך למדת אמת (חסד של אמת), ולא תאמר הסיבה לכך שמת היא כרצון

* יום ההילולא דהאר"י ז"ל החי.

(1) ראה גם אוצר ישראל המובא לקמן בפנים.

(2) ושם (ערך חברה קדישא): "יען נודע כשמת אחד אשר הי' חוץ מהחברה הם מבקשים עבור קברו מעות הרבה ואומרים הב הב וכמעט ששגור בפי האנשים שא"א לפתיחת קבר בלי דמים, ע"כ להודיע להעם שלא בעולה הם עושים, וקדושים הם וכל המשתתף עמהם, לכן קראו להם חברה קדישא".

(3) ושם (פיסקא ה'): "וכי יש חסד של שקר שהוא אמר חסד ואמת .. אמר לו אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי הוא חסד של אמת".

(4) ויחי מז, כט.

(5) פי' מת"כ שם. וכ"ה בפרש"י עה"פ.

(6) פיסקא ג (בפירוש הכתוב "חסד ואמת נפגשו").

וטענת מדת האמת שהאדם מלא שקרים, ובמילא, לא מגיע שיגמלו חסד עמו — לא תאמר כן, אלא למרות היותו מלא שקרים גמול עמו חסד, שזהו חסד של אמת⁷.

ב. והנה, בפעם הא' ענין של עבודת חברה־קדישא מצינו כבר במיתה הראשונה שהי' בעולם — בזמן קין והבל, כמ"ש⁸ "ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו", ואיתא בילקוט שמעוני על אתר⁹ שאדם ועזרו (חוה, ה"עזר כנגדו"¹⁰) בכו ולא ידעו מה לעשות, עד שעורב שמת חברו הראה להם ענין הקבורה בארץ.

ולחבין כל הפרטים בזה:

ענין המיתה נעשה טבע בעולם אחרי חטא עץ הדעת, — וי"ל שאז היתה הירידה לקליפת נוגה, שנעשה תערובות טוב ורע¹¹, אבל עדיין לא היתה הירידה לג' קליפות הטמאות שהם רע בפ"ע —

שטבע המיתה בגשמיות הוא מפני אפיסת הכחות ברוחניות, ואפיסת הכחות ברוחניות היא כתוצאה מהתערובות דטוב ורע שבחטא עה"ד — כדי שיהי' קץ וכליון הרע (כי "כשיהי' הוא חי לעולם אזי גם הרע שבו יהי' לו קיום לעולם"¹²).

אבל, במה דברים אמורים — במיתה טבעית, אבל כשקם קין על הבל ויהרגהו — מיתה ע"י בחירה, שאז נעשית ירידה לג' קליפות הטמאות,

— וכמובן מפירוש כ"ק אדמו"ר שליט"א בד"ה הנה אני פותח את קברותיכם (הקריאה והקדושה ניסן תש"ב¹³) שהתגברות קין להרוג את הבל מורה שחלק הרע שבאדם הורג לגמרי את הטוב, כמבואר שם שצדיק ורשע הם בדוגמת קין (רע, רשע) והבל (טוב, צדיק) —

(7) ואולי י"ל שגם ענין זה נכלל ב"אינו מצפה לתשלום גמול" — שעשיית החסד הוא באופן שהמקבל אינו תופס מקום אצלו.

(8) בראשית ד, ח.

(9) ושם (רמז לח): "היו אדם ועזרו יושבים ובוכים ומתאבלין עליו ולא היו יודעים מה לעשות. עורב אחד שמת רעהו, אמר, אני מלמד לאדם זה מה לעשות, נטל את רעהו וחפר בארץ לעיניהם וקברו. אמר אדם כעורב הזה נעשה, נטל נבלתו של הבל וקברו בארץ".

(10) בראשית ב, יח.

(11) ראה תו"א בראשית ה, ג ואילך — שע"י חטא עה"ד נעשה תערובות טוב ורע.

(12) תו"א שם, ד.

(13) נדפס גם בסה"מ אידיש ע' 50 ואילך.

אזי אדם וחוה בוכים, ואינם יודעים מה לעשות, ואיך לתקן ירידה זו.

וההוראה (מה לעשות כו') באה דוקא ע"י עורב — שעורב שמת חבירו הראה להם ענין הקבורה בארץ:

עורב הוא אכזרי, וכדרשת רז"ל (בכתובות¹⁴). וראה לקו"ת ויקרא לז, ג¹⁵ ומוסיף "וע"ש בתוס". וביל"ש¹⁶ כתב כפירש"י שם). וזהו שההוראה באה דוקא ע"י עורב — לפי ערך הירידה שאינה בהדרגה (היינו, שבהתאם להירידה שאינה בהדרגה, הוצרכו גם ללמוד מעורב דוקא),

ולהעיר שהלימוד וההוראה מעורב שהוא אכזרי מצינו גם בקדושה — שתלמידי חכמים הם "שחורות כעורב" (עירובין כא¹⁷), שמורה על צמצום הגבלה ומדידה¹⁸,

14) מט, ב. — ושם (במי שאינו זן את בניו הקטנים): "עורבא בעי בני" וההוא גברא לא בעי בני". ופריך "ועורבא בעי בני", והכתיב לבני עורב אשר יקראו" (אלמא לא זיין להו — פרש"י), ומשני, "לא קשיא הא בחיורי הא באוכמי" (ובפרש"י): "כשגדל משחיר והאם והאב אוהבין אותן, אבל מתחילתן לבנים ושונאין אותן". ובתוס' שם: "שני מיני עורבים יש אחד לבן ואחד שחור".

וראה גם עירובין כב, א (ובפרש"י): "מי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב" (עורב אכזרי על בניו, כדכתיב לבני עורב אשר יקראו). — ואולי ציין רבינו רק לכתובות (דלא כבלקו"ת שנעתק בהערה הבאה שמציין שניהם), כי, דוקא בכתובות מבואר פרטי הענינים בטבע האכזריות דעורב.

15) ושם (בביאור הענין שבכל שאר הברואים, חוץ מהאדם, "יש לכל א' מדה מיוחדת בלתי הרכבה מזולתו כלל"): "העורב טבעו אכזרי .. בעורב אין כלל מטבע הנשר (שטבעו רחמני על בניו) שלא יש בו נטי' ממדת האכזריות אפילו כמלא נימא שיתגלה בעורב פעם א' רחמים". ובהגהת הצ"צ שם: "וכמ"ש בגמרא עירובין דכ"ב א' כתובות מ"ט ב' וע"ש בתוס" — שכוונתו שדברי אדה"ז שבעורב אין נטי' ממדת האכזריות כלל הם לשיטת התוס' בכתובות שעכ"פ סוג א' של עורב הוא אכזרי, ודלא כפירש"י שם, שטבע האכזריות אינו אלא להקטנים, וכשגדלים משתנה יחס האכזריות אליהן ואוהבין אותן.

16) יתרו רמז רחצ. עקב רמז תתמו. משלי רמז תתקסג. — ושם: "מנין לעורב שהוא אכזרי על בניו, שנאמר מי יכין לעורב צידו, ואומר לבני עורב אשר יקראו. כשהעורב מוליד ילדיו לבנים ואומר הזכר לנקבה (שמא) עוף אחר בא עליך, ומואסין אותן ומניחין אותן, מה הקב"ה עושה, מוציא מצואה שלהן יתושין ופורחין עליהן ואוכלין ומשם משחירין". — והוא כשיטת רש"י, שהאכזריות היא רק כלפי הקטנים כשהן לבנים.

17) סע"ב. — ושם (ובפרש"י): "קווצותיו תלתלים .. מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. שחורות כעורב, במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש" (שחורות לשון שחירת, כעורב לשון ערבית).

18) להעיר מהמשך הגמרא שם (כב, רע"א) "רבא אמר (במי אתה מוצאן) במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב".

ולהעיר גם מלקו"ת שה"ש ו, ד (ט, ג): "השערות השחורות הן הלכות שנמשכו ונתפשטו

ומצד תשובת המשקל¹⁹ — הרי ירידה שלא בערך דורשת עלי' בלי הגבלה, שזהו התיקון ע"י חסד של אמת דוקא. ולהעיר מאגה"ק ס"י וסי"ג²⁰.

ג. והנה, מעבודות הראשונות דחברה-קדישא הוא פתיחת הקבר.

ויש לומר — ע"ד מרז"ל בפתיחתא דאיכ"ר²¹ אילו זכיתם הייתם אומרים איכה אשא כו' ועכשיו שלא זכיתם אתם אומרים איכה ישרה בדד — שתקותנו צריכה להיות חזקה שהענין דפתיחת הקבר יהי' באופן של "זכיתם" (למעליותא), היינו, שנזכה לפתיחת הקבר דלשון רז"ל²², דקאי אלידת ולד, ורומז על הגאולה, כידוע²³ שזמן הגאולה נמשל ללידה וגלות לעבור.

והנה, בנוגע לפתיחת הקבר דלידת ולד, יש פלוגתא אם אפשר לפתיחת הקבר בלי דם (כריתות י' ע"א. נדה כא. ועוד). ובכל אופן, בנוגע לפתיחת הקבר דלידה שהיא הגאולה — בזמן ההוה דכבר נשפכו נהרי נחלי דם²⁴, בודאי שלכולי עלמא אפשר כבר לפתיחת הקבר דהגאולה.

במצות ל"ת להפריד הרע מן הטוב ולדחותו מן הקדושה שאינו עולה ונכלל באור ה' וקדושתו, וע"ז נאמר שחורות כעורב, פי' כעורב שהוא אכזרי כך יש בבחי' שערות אלה בחי' אכזריות .. על הניצוץ האלקי שבו (שלא יעלה הניצוץ כו' רק נדחה לחוץ). גם צריך האדם להתנהג בנפשו במדת אכזריות להיות סור מרע בבחי' אתכפיא כו' בכמה גדרים וסייגים כו'".
(19) "כפי הנאה שנהנה כו' יש לו להצטער בדאגת הלב כו' לשקול הצער כנגד חשק כו' אשר נהנה" (רוקח הל' תשובה ס"ו).

(20) בס"י מבואר ש"המצוות ניתנו לנו ע"י התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם, כמו אורך הציצית י"ב גודלין והתפילין אצבעיים על אצבעיים .. וכן במעשה הצדקה וגמ"ח בממונו .. יש לה שיעור קצוב כו'". וממשיך: "אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה .. אבל מי שהעביר עליו הדרך ח"ו .. מעוות זה לא יוכל לתקן כ"א בהמשכת האור העליון .. בלי גבול ומדה .. כדי להמשיכו .. צריך אתעדל"ת .. מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה".

ובס"י מבואר ש"בכלל עובדי ה' יש ב' בחי' ומדרגות חלוקות מצד שרש נשמתם מבחי' ימין ושמאל, דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום .. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה' בהתרחבות .. בלי צמצום וגבול כלל כו'". (היינו, שהעדר ההגבלה אינו תלוי בתיקון הדרך כו', אלא בשרש הנשמה).

(21) פיסקא יא.

(22) ראה כריתות ונדה שנשמנו לקמן בפנים.

(23) תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

(24) בהריגתם של מליוני יהודים הי"ד ע"י הנאצים ימ"ש.

וענין זה הוא ע"י ש"הנה אני פותח את קברותיכם"²⁵, כפי שפירש כ"ק אדמו"ר שליט"א (שם²⁶) שהוא הסרת העלם הגשם והחומר,

ואז יבוא במהרה הזמן ש"הנני פותח את קברותיכם" כפשוטו, דהיינו תחיית המתים, שההקדמה לזה הוא — לאלתר לתשובה (ועי"ז) לאלתר לגאולה²⁷ ע"י משיח צדקנו.

*

חלק שלא נאמר

ואינו מעובד

ד. איתא בגמרא (סנהדרין מו:) רמז לקבורה מן התורה שנאמר²⁸ כי קבור תקברנו. והוא פסוק שנאמר בהרוגי ב"ד.

ולכאורה אינו מובן:

ענין הקבורה לאחרי המיתה ישנו בכל אדם, דהא זהו סוף כל אדם, וכמאמר דוד (ש"ב יב' כג') "ועתה מת גו' האוכל להשיבו עוד אני הולך אליו". ובברכות (יז.) איתא "סוף אדם למיתה. . . והכל למיתה הם עומדים". וברמב"ם (הל' אבל פי"ב ה"א) איתא "שהקבורה היא מצוה שנאמר כי קבר תקברנו", ומנאה בספר המצוות רלא' בחשבון מצוות עשה.

ומהו הטעם שהכתוב כתבה למצות קבורה בהרוגי ב"ד, שהם מייעוטא דמיעוטא, ועד שארז"ל (מכות ז.) שסנהדרין ההורגת אחד בשבוע — ולדעת ר' אלעזר בן עזרי' אחד בע' שנה — נקראת חובלנית, היינו, שזהו דבר שאינו רגיל כלל, בה בשעה שענין הקבורה הוא הכרחי ומצוה בכל אדם?

אלא דרמזו רמז בזה — שענין המיתה והקבורה הוא אחד עם מיתת ב"ד, כדלקמן.

(25) יחזקאל לז, יב.

(26) בסוף המאמר (נדפס בסה"מ שם ע' 54).

(27) לשון ה"קול קורא" של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ — ראה "הקריאה והקדושה" סיון

תש"א. אגרות-קודש שלו ח"ה ע' שסה.

(28) תצא כא, כג.

ה. והענין בזה:

דהנה, התורה היא תורת חסד, כולל גם חלק העונשין שבה, כי, עונשי התורה אינם אלא בשביל הכפרה והתיקון²⁹.

וענין זה הוא לא רק במלקות, שענינם כמ"ש³⁰ "ונקלה אחיך", "כשלקה הרי הוא כאחיק" (מכות כג.), אלא גם במיתות ב"ד אמרו רז"ל (סנהדרין מג:) ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור בעוה"ב. ואמרו (שם) שהנידון למיתה אומר "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי" (עיין לקו"ת מטות ד"ה החלצו ס"ב וביאורו ס"ב³¹).

וזהו עומק רמז רז"ל ע"פ³² "ואהבת לרעך כמוך" שאמר רבי עקיבא (ב"ר ספכ"ד. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד) "זה כלל גדול בתורה". ומכתוב זה למדו ג"כ "ברור לו מיתה יפה" (כדאיתא בסנהדרין³³) — אף שחייבי מיתות ב"ד אינם בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך כיון שאינם "רעך בתומ"צ"³⁴, ובכל זאת, בענין המיתה — שעיי"ז יבוא לכפרת עונותיו — קאי גם חייבי מיתות ב"ד במצות ואהבת לרעך כמוך שהיא כלל גדול בתורה, תורת חסד³⁵.

וזהו ג"כ במיתת וקבורת כל אדם — שהו"ע של כפרה כמו מיתת ב"ד:

מיתת וקבורת כל אדם הם בסיבת — וכפרה על — חטא עה"ד, שהי' בהסתת הנחש, ובגלל זה נענש הנחש ב"עפר תאכל כל

(29) ראה גם לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ.

(30) תצא כה, ג.

(31) בד"ה החלצו (פו, ב): "נק' התורה תורת חסד .. גם כל עונשי התורה עם היותן בחי גבורות מ"מ הן כלולות בחסדים, שהעונש הוא שעיי"ז נעשה תיקון לנפש החוטא, וכמארז"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן כו'. וכן אפי' עונש מיתת ב"ד ארז"ל גבי עכן יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב, נמצא העונש זהו לתקן נפשו". ובהביאור (שם פז, ד): "יש גבורה בלא חסד, כמו דור המבול שנענשו בשביל חטאם ולא בשביל תקונם, שהרי אין להם חלק לעוה"ב .. וכן מצרים, ומ"מ נאמר באבוד רשעים רנה, שנצמח מזה תיקון להעולם שהעולם נהנה כו', אבל לגבי עצמן נק' גבורה בלי חסד. אבל כי אשר יאהב ה' יוכיח, יסורים של אהבה הם כמו שמרחיצין את הקטן לטובתו ולא בשביל החטא, כי החטא נמחל בלא"ה רק שצריך לתקן כו'".

(32) קדושים יט, יח.

(33) מה, א. וש"נ.

(34) ראה סמ"ג עשין ט. הג"מ להל' דעות פ"ו ה"ג. וראה רמב"ם הל' אבל רפי"ד. יראים סל"ח (בהשלם — סרכ"ד). ועוד.

(35) ראה גם השקו"ט בזה באחרונים — מהר"ם שיק תרי"ג מצות מצוה רמד. הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע יט (קמג, ד ואילך). וראה לקו"ש חיי"ז ע' 217 הערה 17.

ימי חיך" 36, וגם לאדם נאמר "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" 37, שנענש במיתה וקבורה, אבל העיקר בזה הוא (לא העונש, אלא הכפרה, כי התורה היא תורת חסד, כנ"ל במיתת ב"ד.

ו. ויש להוסיף בהשייכות דמיתה וקבורה לכפרה:

דהנה, איתא בסנהדרין³⁸ דהמיתה וקבורה יחדיו הם כפרה, היינו, שהכפרה היא לא רק ע"י המיתה, אלא גם ע"י הקבורה.

ומצינו גודל ערך ענין הקבורה במקום הראוי דוקא, עד כדי כך, שלמרות חומר ענין טלטול המת מקברו³⁹, התירו חז"ל לטלטלו מקברו כדי לקבורו בקברי אבותיו⁴⁰.

וכן אמרו חז"ל (בסנהדרין⁴¹) שאלישע החי' רשע, רק כדי שלא יהי' קבור אצלו, שהרי רק על רגליו עמד, אבל לביתו לא הלך (כדאיתא בסנהדרין שם⁴²).

וכיון שכל כך נוגע מקום הקבורה, מובן, שהקבורה הו"ע עיקרי, וההסברה בזה, כאמור, להיותה חלק מהכפרה.

ז. ועוד ענין בקבורה (נוסף על הכפרה על חטא עה"ד) — דהנה, איתא (בהמשך בשעה שהקדימו תרע"ב ע' קפט'⁴³) דהבעש"ט אמר דיכול לעלות בסערה השמים, אלא דרוצה לעבור ענין דאל עפר תשוב, שענין זה נעשה (לא ע"י המיתה, אלא) ע"י הקבורה דוקא.

(36) בראשית ג, יד.

(37) שם, יט.

(38) מז, ב. — ושם (בנוגע לכפרה שע"י המיתה): "מיתה וקבורה בעינן" (אם נקברו

מכפרת מיתתן עליהן — פרש"י).

(39) ראה ירושלמי מו"ק פ"ב ה"ד (טושו"ע יו"ד ר"ס שסג): "אין מפנין את המת .. מקבר

מכובד למכובד כו" (והטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני וגו' — קה"ע, ט"ז וש"ך שם).

(40) ראה ירושלמי (טושו"ע) שם: "ובתוך שלו (לפנתו לקברו אצל אבותיו) אפילו מן

המכובד לכזוי ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו".

(41) מז, א: "מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק, שנאמר (מ"ב יג, כא) ויהי הם קוברים איש

גו' וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו" (לא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו והחיהו).

(42) דפריך "ודילמא לאיקיומא (היינו, שזה שאלישע החי' אותו לא הי' בגלל שלא יהי'

קבור אצלו, אלא בכדי שיקום לתחי', כדי שיתקיים בו) ויהי נא פי שנים ברוחך" (אליהו החי' את המת והי' לו לאלישע החיות שני מתים, והוא לא החי' אלא בנה של שונמית — פרש"י),

ומשני, "אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך".

(43) הכוונה למספרי העמודים בהכת"ק. — ובהנדפס הוא בח"ג ע' א'רנז.

ואולי אפ"ל בביאור גדול הענין ד"אל עפר תשוב":

ובהקדם — שהאדם, גופו נברא דומם, "שנעשה גופו תחלה בפ"ע עפר בלי שום נפש חיונית בתוכו .. ואח"כ נפח בו נשמה", משא"כ שאר הנבראים שכל א' מהם נברא "הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד", כמארז"ל⁴⁴ ד"בקומתן נבראו". ואחד הטעמים לכך הוא משום דהגבוה ביותר יכול לירד דוקא בהמטה יותר, "ולכן בגוף שמבחי' דומם היותר נמוך במדרגה נתלבשה נפש המדברת הגבוה מכולן" — כמבואר בתו"א ותו"ח פ' בראשית⁴⁵.

והנה, לכאורה צ"ע — שהרי מלבד אדה"ר (שגופו נברא דומם), הרי כאו"א נברא גופו באופן שבפקידת הטיפה כבר יש בו נשמה (סנהדרין צא:46). ועכצ"ל שבשביל המעלה דירידת הגבוה ביותר למטה ביותר (שעי"ז יוכל להעלות גם את הדומם, ובמילא גם את הצומח שלמעלה ממנו וכו'⁴⁷) מספקת ההכנה שנעשית ע"י אדה"ר, ומה גם שבהעלם ישנה בכאו"א⁴⁸.

והנה, כל זה מספיק לענין קיום תומ"צ (שעל ידם מעלה עניני העולם, החל מהמטה ביותר, בחי' הדומם⁴⁷), ובכלל בזמן דעתה, ד"החשך יכסה ארץ"⁴⁹, העלם והסתר. אבל לעתיד לבוא שיהי' "קץ שם לחשך"⁵⁰, "ולא יכנף עוד מוריך גו"⁵¹, "פ"י שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש"⁵², ואין העלם — הרי גם ההכנה לזה (שהגבוה ביותר יומשך ויתגלה למטה ביותר) צריכה להיות בגילוי ופועל, ולא רק בכח ובהעלם (מצד יצירת אדה"ר באופן שגופו נברא דומם).

(44) ר"ה יא, א. וש"נ.

(45) תו"א ג, ד ואילך. תו"ח יח, ד ואילך.

(46) ושם (ובפרש"י): "נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה .. משעת יצירה .. אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת (וה"נ אילו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יצירה היאך תתקיים הטיפה שלא תסריח במעי' וכיון שטיפה מסרחת שוב אינה מולדת), אלא משעת פקידה .. שנאמר (איוב יו"ד, יב) ופקודתך שמרה ורחי".

(47) כמבואר בתו"א ותו"ח שם.

(48) להעיר מהמבואר בתו"ח שם, שגידול גוף האדם אינו לפי ערך גידול נפשו, היינו, שגידול השכל כו' אינו מכריח כלל את גידול הגוף (ולא כשאר הנבראים שגידול גופם היא יחד עם גידול נפשם), כיון שהגוף הוא דומם שאין לו קירוב לנפש.

(49) ישעי' ס, ב.

(50) איוב כח, ג.

(51) ישעי' ל, כ.

(52) תניא פל"ו (מו, א).

ולזה צריך להיות בכאו"א "אל עפר תשוב", שגם הוא נעשה בפועל ממש דומם, ועד שגם צדיקים שבים לעפרם שעה א' עכ"פ (שבת קנב): קודם תחיית המתים, כדי שיוכל אח"כ להיות בהם גילוי אור דתחיית המתים.

וצ"ע איך שייך כל זה באלו שנכנסו חיים לג"ע⁵³.

*

ח. עוד בענין חברה־קדישא:

גודל הענין דחסד של אמת — ראה מכתב אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע הנדפס בסוף קובץ מכתבים א'⁵⁴.

ט. בנוגע לקבורה — איתא בגמרא (סוטה ספ"ק) הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים, שנאמר⁵⁵ ויקבור אותו בגיא.

ובביאור הטעם שגם לאחרי מ"ת לא מצינו דוגמא מהקב"ה לקבורת מתים לפני"ז — יש לומר:

בהיות בני"י במדבר — לא הי' צריכים כ"כ לענין חברה־קדישא, דכל אותן לט' שנה שהיו במדבר, הי' סדר ההנהגה שחופרים להם

(53) ראה (לדוגמא) — כתובות עז, ב (ריב"ל). ועוד.

(54) קובץ הכולל י"א מכתבים של אדמו"ר מהורש"ב, שיצא לאור בכ' מרחשון תש"ב. ובסופו, מכתב בענין "גמ"ח של אמת". נדפס באג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' שצד ואילך. ושם, לאחרי אריכות הביאור במ"ש "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", שתפסית מקום דמעשה האדם שעל ידם יומשך שפע מהקב"ה אינו אלא בחסד ה', ממשיך לבאר ש"חסד זה הוא בבחי' מדה וגבול .. לכן יכול להיות נגד זה מדה"ד .. לקטרג .. אבל בחסד הבלתי מוגבל שם אינו שייך קטרוג כלל כו". ועפ"ז מבאר הענין ד"חסד של אמת" (שבזה הי' חפץ יעקב), "שלמעלה מתשלום גמול .. חסד בלתי מוגבל (ש)אין בו שום עכבה והפסק כלל". ומסיים: "ולהגיע לבחי' חסד זה הוא ע"י שהאדם עושה חסד של אמת, היינו החסד שעושה עם המתים שאינו מקווה לשום גמול מהם, עי"ז נותנים לו מלמעלה (בדרך מתנה) בחי' חסד של אמת הבלתי מוגבל* .. בעבודת האדם שאינו לצורך עצמו והנאתו ואינו מקווה עי"ז לשום הטבה, כמו בחסד עם המתים, צ"ל השכר בלתי גבולי, אם מפני כי תכלית כוונתו הוא רק לקיים רצון הבורא בלי תועלת לעצמו, אם מפני שזהו מצד עצם החסד הנטוע ומושרש בנפשות ישראל להטיב רק מצד עצם הטוב לא משום איזה סיבה כו".

(55) ברכה לד, ו.

(* וע"פ האמור לעיל (הערה 7) שב"אינו מצפה לתשלום גמול" מודגש העדר תפיסת מקום דמקבל החסד, יומתק שעי"ז נמשך מלמעלה חסד של אמת הבלתי מוגבל, שאינו לפי ערך עבודת האדם.

קברים בעצמם, כדאיתא במדרש⁵⁶ (הובא בפרש"י ותוס' תענית⁵⁷ ובפי' הרשב"ם ב"ב⁵⁸). ולכן, קודם שנכנסו לארץ, שאז התחיל סדר מסודר בעולם המעשה, הראה הקב"ה הכנה ואופן ההנהגה — "מה הוא קובר כו'".

י. ובהמשך הסוגיא (שם) תורה תחילתה גמילות חסדים, דכתיב⁵⁹ ויעש ה' אלקים (להם) לאדם ולאשתו כתנות עור, וסופה גמילות חסדים, דכתיב ויקבור אותו גו'.
ויש לומר:

כשנברא האדם למלא תפקידו ושליחותו, כמ"ש⁶⁰ "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", בתור שלוחו ועבדו של הקב"ה — מגיע לו כל הצטרכותו בדין. אבל כשעבר על הציווי (בחטא עה"ד) — מקבל רק בתורת גמ"ח.

ולהעיר, שגם אלו שנאמר עליהם "הרחוקים מצדקה"⁶¹, "רחוקים מצדקתו של הקב"ה", ש"נזונין בזרוע", "בזכות שבידן"⁶² — הפירוש בזה הוא (לא שאצלם אין זה בתורת גמ"ח כלל, אלא) רק שבענין הגמ"ח גופא יש חילוקים: אם הוא גמ"ח בלבד, גמ"ח שבגמ"ח — אצל כל העולם שניזונין בצדקה, או שבהנהגה דגמ"ח גופא מגיע לו ע"פ דיין⁶³ — אצל הרחוקים מצדקה.

וזהו שהתחלת הנהגת הגמ"ח מתחיל תיכף אחר חטא עה"ד, שמאז מקבל האדם הצטרכותו בתורת גמ"ח כל משך ימי חייו, עד יומו האחרון, שגם אז ישנו הענין דגמ"ח — בענין הקבורה.
וזהו תורה — הוראה בחיים — תחלתה גמ"ח כו'.

(56) פתיתחא דאיכ"ר לג.

(57) ל, סע"ב.

(58) קכא, א.

(59) בראשית ג, כא.

(60) שם ב, טו.

(61) ישע"י מו, יב.

(62) ברכות יז, ב ובפרש"י.

(63) ע"ד המבואר במכתב אדנ"ע הנ"ל בפירוש "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש

כמעשהו". וראה גם "רשימות" חוברת יו"ד ע' 16.